

Kanoniczny wymiar ekonomicznej troski o dobra kościelne.

Pieniądze w Kościele

1. Wprowadzenie

Wspólnota Kościoła, aby realizować swoją misję w świecie, nie może funkcjonować bez koniecznych dóbr doczesnych. Należy jednak zauważyć, że Kościół za pośrednictwem promulgowanych norm kanonicznych zwraca się do wiernych o pewną powściągliwość, czasem wyrzeczenie się dóbr doczesnych, ale nade wszystko o zachowanie *ducha ubóstwa* w okolicznościach codziennego posługiwania się dobrami materialnymi. Wspólnoty kościelne (osoby prawne) jak i wierni (osoby fizyczne) są wezwane do dawania dobrego przykładu w administrowaniu dobrami doczesnymi i w ich dystrybucji. Jednakże sposób realizacji tych wskazań musi być różny, w zależności od aktualnej pozycji kanonicznej wiernych oraz pozycji kanonicznej wspólnot życia konsekrowanego istotnej dla realizacji charyzmatu i misji zleconej im przez Kościół. Mając na uwadze termin *dobra materialne jako dobra kościelne*, należy mówić o dobrach, których nabycie, zachowanie i zarządzanie jest konieczne do wypełnienia misji własnej wspólnoty kościelnej i jej charakteru, Kościół bowiem, a w nim wspólnoty zakonne, stanowią rzeczywistość duchową, lecz realizowaną w strukturach wspólnot ludzkich i w relacjach społecznych, gdzie istotne jest osiągnięcie własnych celów charyzmatycznych. W takich realiach obowiązkiem członków Kościoła i każdej wspólnoty życia zakonnego jest zmierzenie się z rzeczywistością ekonomiczną, korzystając w tym z odpowiedniego klucza-zasady, a mianowicie: tak należy podporządkować administrowanie dobrami doczesnymi, aby powierzone wspólnotowej pieczy nie zostały zmarnotrawione, pomniejszone lub spowodowały zubożenie misji wśród ludzi potrzebujących.

Korzystanie z osiągnięć ekonomii nigdy nie powinno być celem samym w sobie, lecz tylko narzędziem, środkiem, ważnym i niezastąpionym, który jest obecny w całej aktywności ludzkiej. Dlatego niebezpieczeństwem jest dokonanie zamiany narzędzia w cel w toku administrowania dobrami doczesnymi we wspólnotach eklezjalnych. Aby uniknąć tego niebezpieczeństwa, pożytecznym jest ustalenie pewnych kryteriów, które zawsze mogą odpowiednio umiejscowić odpowiedzialną troskę o kościelne dobra doczesne

w systemie ekonomicznym. Te kryteria muszą być zgodne ze stylem eklezjalnego życia i należy je postrzegać we wzajemnych relacjach: jako zasady uzupełniające i wyjaśniające, inne zaś rozpatrywać jako mogące doprowadzić do rozwiązania sytuacji konfliktowych. Należy również wskazać, że żadna wspólnota działająca i tworząca współcześnie Kościół nie może uwolnić się od obowiązku zarządzania dobrami powierzonymi, dlatego istnieje konieczny obowiązek i realna potrzeba wypracowania jasnych kryteriów, aby to zarządzanie było ewangelicznym świadectwem. W takich okolicznościach rodzi się wskazanie, aby każdy mógł zgłębić przynajmniej w podstawowym wymiarze *aspekt ekonomiczny* kierowania wspólnotą, a nie jedynie osoby bezpośrednio odpowiedzialne za zapewnienie środków i stawianie czoła w realizowaniu potrzeb materialnych wspólnoty (ekonom, przełożony). Stąd wszyscy członkowie korzystający z dóbr winni być zaangażowani w realizację troski o dobra materialne wspólnoty, bowiem wszyscy potrzebujemy dóbr, środków materialnych do codziennego funkcjonowania. Zatem każdy winien zgłębić podstawowe prawidła i zasady z zakresu wiedzy ekonomicznej. Jest to dzisiaj konieczny walor formacyjny w każdej wspólnotce: wszyscy winni przejawiać troskę o dobra materialne (odpowiedni stosunek do wartości materialnych pomaga w odpowiednim przeżywaniu ślubu ubóstwa), aby wykluczyć z rozporządzania dobrami wszelkie marnotrawstwo, niegospodarność, nieuczciwość czy indywidualizm, które zazwyczaj potwierdzają brak autentycznej troski o dobro wspólne.

2. Dobra doczesne w Kościele – istotne racje dla posiadania dóbr

Prawodawca kościelny wskazał, że Kościół katolicki na podstawie prawa wrodzonego, niezależnie od władzy świeckiej, może dobra doczesne nabywać, posiadać i alienować, dla osiągnięcia właściwych sobie celów¹. Źródłem posiadania zdolności majątkowej Kościoła jest prawo wrodzone (*ius nativum*), a wskazana zdolność wynika wprost z natury Kościoła, wspólnoty ustanowionej przez Chrystusa. Jest ona istotnie i integralnie związana z samą organizacją i funkcjonowaniem wspólnoty Kościoła. Dzięki tej zdolności Kościół może dobra doczesne nabywać, posiadać, zarządzać nimi i dokonywać alienacji². Należy wskazać, że władza świecka uznaje zdolność majątkową Kościoła, uznaje jego osobowość publicznoprawną oraz tym samym cywilnoprawną osobowość kościelnych osób prawnych³. Kościół od początku swego istnienia posiadał pewne dobra doczesne, traktowane jako dar Boży, zapewniające mu niezależność, zwalniające od konieczności

¹ KPK, kan. 1254 § 1.

² T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 1990, s. 28-30.

³ Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 maja 1989 r., art. 52.

szukania pomocy u innych. Początkowo były to dobra ruchome, pochodzące z dobrowolnych ofiar wiernych, jak chleb, wino, oliwa, dobra natury z tytułu pierwocin i dziesięcin. Z czasem Kościół dysponował nieruchomościami, jakimi były miejsca kultu, budynki, cmentarze, grunty.

Należy jednak zdecydowanie podkreślić, że ograniczeniem zdolności majątkowej Kościoła do nabywania, zatrzymywania, zarządzania i alienowania dóbr doczesnych są cele wyznaczone przez naukę Chrystusa i zarządzenia prawodawcze. Wyraża się w nich konieczne ukierunkowanie kościelnych dóbr doczesnych na cele nadprzyrodzone. Kodeks Prawa Kanonicznego wylicza je przykładowo w § 2 kan. 1254. Są to przede wszystkim dobra przeznaczone na: organizowanie kultu Bożego; zapewnienie godziwego utrzymania duchownych i innych pracowników kościelnych oraz prowadzenie dzieł apostołatu i miłości, zwłaszcza wobec biednych⁴. Te cele są traktowane jako pierwszorzędne, co nie wyklucza możliwości realizowania innych, związanych jednak integralnie z jego misją zadań w posłannictwie Kościoła, zależnie od konkretnej sytuacji. Prawodawca jasno wskazał w kan. 1255 KPK, że podmiotami zdolnymi do nabywania, posiadania, administrowania i alienowania majątku są: Kościół Powszechny i Stolica Apostolska, Kościoły partykularne oraz wszelkie inne osoby prawne, czy to publiczne, czy to prywatne. Publiczne – zmierzają wprost do celów właściwych Kościołowi, zaś prywatne – mają cele związane pośrednio z posłannictwem religijnym. Publicznymi osobami prawnymi są zespoły osób lub rzeczy, ustanowione przez właściwą władzę kościelną w tym celu, aby w imieniu Kościoła, zgodnie z przepisami prawa, wykonywały zadania im zlecone dla dobra publicznego. Pozostałe osoby prawne są prywatnymi⁵.

W ślad za określeniem zdolności prawnej w stosunku do dóbr kościelnych prawodawca kan. 1256 podaje zasadę, że własność mienia (*dominium* – podmiot władania dobrami doczesnymi⁶) należy pod najwyższym zwierzchnictwem biskupa Rzymu do tej osoby prawnej, która te dobra nabyła zgodnie z prawem. Jednakże wszystkie dobra doczesne, należące do Kościoła powszechnego, do Stolicy Apostolskiej lub do innych osób prawnych są dobrami kościelnymi i rządzą się nimi zgodnie z przepisami zamieszczonymi w kanonach Księgi V oraz własnymi statutami⁷. Tak więc określenie dobra kościelne (*bona ecclesiastica*) przysługuje tylko dobrom doczesnym należącym do całego

⁴ KPK, kan. 1254 § 2; W. Wójcik, *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego*, t. 4, Lublin 1987, s. 48.

⁵ T. Pawluk, *op. cit.*, s. 30-31; KPK, kan. 116.

⁶ Por. CIC/1917, kan. 1499 § 2. Interpretując szeroko pojęcie *dominium*, jego zakres obejmuje nie tylko pojęcie własności, lecz także prawa rzeczowe oraz posiadanie. Tytuł, na mocy którego dobra przynależą danemu podmiotowi, może być jakikolwiek, byle tylko był ustanowiony na podstawie prawa naturalnego lub pozytywnego. Por. KPK, kan. 1259.

⁷ E. Szafrowski, *Podręcznik Prawa Kanonicznego*, t.4, Warszawa 1986, s. 275; por. KPK, kan. 1257 § 1.

Kościola, Stolicy Apostolskiej i publicznych osób prawnych. Natomiast dobrami kościelnymi w ścisłym znaczeniu nie są dobra doczesne prywatnej osoby prawnej, a tym bardziej osób fizycznych. Dobra doczesne prywatnej osoby prawnej rządzą się własnymi statutami danej osoby, chyba że wyraźnie jest inaczej zastrzeżone⁸. Stąd majątek prywatnej osoby prawnej z zasady rządzi się własnym statutem. W związku z tym statut prywatnej osoby prawnej musi zawierać odpowiednio rozbudowane postanowienia dotyczące dóbr doczesnych. Kościół także w stosunku do prywatnych osób prawnych jest kompetentny z racji celu religijnego. Jednakże kompetencja ta jest ograniczona ze względu na fakt, że osoba ta nie realizuje swoich celów w imieniu Kościoła. Dobra kościelne są zarządzane na podstawie kanonicznego prawa majątkowego, zarówno powszechnego, jak i własnego. Ta niezależność nie wyklucza w praktyce stosowania obowiązującego prawa cywilnego celem zapewnienia niektórym czynnościom prawnym koniecznych skutków cywilnych⁹. Warto jeszcze dopowiedzieć, odnośnie do zakresu posiadania dóbr doczesnych przez wspólnoty i osoby zakonne, że Prawodawca kościelny rozstrzygnął, iż instytucje te, prowincje i domy zakonne, jako kościelne osoby prawne posiadają zdolność prawną do nabywania, posiadania, zarządzania i alienowania dóbr doczesnych, chyba że konstytucje tę zdolność wykluczają lub ograniczają¹⁰. Podstawę prawną stanowią ustawy wspólne dla Kościoła oraz innych osób kościelnych¹¹. Pomimo to zwłaszcza zakonnicy w korzystaniu z tego prawa są obowiązani unikać wszelkich oznak czy tylko pozorów zbytku, nieumiarkowanego zysku czy gromadzenia majątku¹². Należy jednak pamiętać, że dobra instytucji zakonnych są kościelne, dlatego mają do nich zastosowanie przepisy księgi V Kodeksu *O dobrach Kościoła*, chyba że co innego wyraźnie zastrzeżono¹³. Każdy instytucja powinien jasno określić odpowiednie normy, dotyczące używania i zarządzania dobrami własnymi, aby te normy stały na straży właściwego instytucji ubóstwa, strzegły go i wyrażały jego tożsamość¹⁴. Realizacja ubóstwa wymaga mądrego i roztropnego zarządzania dobrami doczesnymi, które polega na pewnym zespole aktów, dzięki którym dobra te są strzeżone, właściwie oceniane i wykorzystywane oraz przeznaczane na cele, którym powinny służyć¹⁵. Sprawy ściśle prawne, np. posiadanie dóbr, ich administracja i alienacja, sprawozdania z zarządzania nimi, sporządzanie testamentu, rezygnacja z prawa własności są regulowane w powszechnym prawie majątkowym¹⁶ i w prawie

⁸ KPK, kan. 1257 § 2.

⁹ T. Pawluk, *op. cit.*, s. 30-31.

¹⁰ KPK, kan. 634 § 1.

¹¹ KPK, kan. 1255.

¹² J.E. Bielecki, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, Kraków 1997, s. 676; por. KPK, kan. 634 § 2.

¹³ KPK, kan. 635 § 1.

¹⁴ E. Szafronowski, *Podręcznik Prawa Kanonicznego*, t. 2, Warszawa 1985, s. 250-251; por. KPK, kan. 635 § 2.

¹⁵ J.E. Bielecki, *op. cit.*, s. 679; por. KPK, kan. 1284 § 2.

¹⁶ KPK, kan. 634-640.

własnym poszczególnych instytutów, z uwzględnieniem ich natury. Jednakże Kodeks wskazuje, że instytut zakonny winien zapewnić swoim członkom to wszystko, co zgodnie z postanowieniami prawa własnego jest konieczne do osiągnięcia celu, związanego z ich powołaniem¹⁷.

3. Organizowanie kultu Bożego

Prawodawca wskazał na cele własne Kościoła. Na pierwszym miejscu znalazły się działania ewangeliczne bezpośrednio związane z nakazem misyjnym Chrystusa: *Idźcie na cały świat i nauczajcie wszystkie narody*. Do osiągnięcia tego, zgodnie ze zwyczajem apostoelskim, winny służyć również dobra doczesne składane przez poszczególne wspólnoty i wiernych. Stąd wierni mają prawo przekazywać dobra doczesne na rzecz Kościoła¹⁸, a biskup diecezjalny winien wiernym o tym obowiązku przypominać i w bardzo odpowiedni sposób domagać się jego wykonania¹⁹. Prawodawca kościelny w Konstytucji *Pastor bonus* w art. 98 postanowił, że Kongregacja ds. Duchowieństwa wypełniać będzie wszystkie leżące w gestii Stolicy Apostolskiej funkcje związane z zarządzaniem dobrami kościelnymi, zwłaszcza co dotyczy ich odpowiedniego zarządu, udzielania stosownych zatwierdzeń i zezwoleń oraz ma czuwać nad tym, aby duchowni mieli zapewnione utrzymanie i ubezpieczenie społeczne.

Organizowanie kultu Bożego w Archidiecezji Wrocławskiej obejmuje 303 parafie, w tym 559 kościołów: 303 parafialne, 210 filialnych, 40 kaplic pomocniczych, 5 rektoralnych i 1 garnizonowy. W Archidiecezji znajduje się jeszcze 359 kaplic do sprawowania kultu Bożego, w tym kaplice zakonne w 44 domach zakonów męskich [19 zgromadzeń w AW] i 73 domach zgromadzeń żeńskich [29 zgromadzeń w AW]. Zgromadzone dobra doczesne przeznaczone są nie tylko na organizowanie kultu, ale także na bieżące utrzymanie materialne tych obiektów, ubezpieczenie i codzienne funkcjonowanie.

4. Utrzymanie duchowieństwa i innych pracowników kościelnych

Racja do posiadania dóbr doczesnych, aby zdobywać środki na utrzymanie duchowieństwa i innych pracowników kościelnych, jest integralnie związana z ewangeliczną przesłanką w zakresie słuszności odpowiedniego wynagrodzenia dla duchownych, jak również należnej zapłaty do osób, które służą wspólnocie kościelnej. Argumentów za takim rozwiązaniem należy upatrywać w biblijnym tekście: *zasługuje robotnik na swoją*

¹⁷ KPK, kan. 670.

¹⁸ Por. KPK, kan. 1261 § 1.

¹⁹ Por. KPK, kan. 1261 § 2.

zapłatę (Łk 10,7), jak również w słowach św. Pawła z pierwszego Listu do Koryntian: *Pan postanowił, aby z Ewangelii żyli ci, którzy głoszą Ewangelię* (9,14). Nauczanie Vaticanum II w tej kwestii postuluje, aby sami wierni zatroszczyli się o zapewnienie kapłanom koniecznych środków do ich godziwego życia, ponieważ prezbiterzy pracują dla dobra Ludu Bożego. Natomiast powinnością biskupów jest uwrażliwianie wiernych odnośnie do zabezpieczenia kapłanom słusznego wynagrodzenia. Prawodawca wskazuje, aby biskupi wydali w tej materii słuszne normy prawne dla swego duchowieństwa. Zdaniem Ojców Soboru, wynagrodzenie powinno być zasadniczo jednakowe dla wszystkich prezbiterów znajdujących się w podobnej sytuacji, z uwzględnieniem pełnionego zadania, jak również okoliczności miejsca i czasu²⁰. Wynagrodzenie winno być także adekwatne do pozycji duchownego i wystarczać na konieczne potrzeby, np. codzienne utrzymanie, mieszkanie, ubiór, wypoczynek, oraz powinno starczyć na wynagrodzenia dla tych, którzy podejmują u kapłana konieczną posługę domową²¹.

Obecnie nikt nie powinien mieć już wątpliwości, że duchowni z tej racji, iż poświęcają się kanonicznej posłudze kościelnej, zasługują na wynagrodzenie odpowiadające ich pozycji. Wynagrodzenie sprawiedliwe winno zaspokoić potrzeby ich własnego życia oraz zabezpieczyć wypłatę należności dla tych osób, których pomocy prezbiterzy potrzebują²². Podstawowym obowiązkiem przełożonych jest podjęcie troski, aby prezbiterom zapewniono opiekę społeczną na wypadek choroby, niezdolności do posługiwania, ze względu na osiągnięcie wieku emerytalnego bądź ze względu na starość. Ze świadczeń i ubezpieczeń społecznych korzystają dzisiaj prawie wszyscy, stąd duchowni nie powinni pod tym względem stanowić wyjątku²³. Prawodawca prawo do odpowiedniego wynagrodzenia przyznał również diakonom żonatym, którzy całkowicie oddali się kościelnej posłudze. Wynagrodzenie powinno gwarantować środki wystarczające na utrzymanie samych diakonów i ich rodzin. Natomiast jeśli otrzymują wynagrodzenie z racji wykonywania zawodu świeckiego, to te środki powinny stanowić podstawę zabezpieczenia ich materialnego bytu²⁴.

Prawo partykularne Archidiecezji Wrocławskiej normuje również sprawę pochodzenia i wysokości środków, stanowiących bezpośrednio możliwości realizacji prawa prezbiterów do odpowiedniego wynagrodzenia. I tak, najniższe wynagrodzenie osób duchownych zaangażowanych w duszpasterstwie winno odpowiadać średniej krajowej.

²⁰ Por. Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis* z dnia 7 grudnia 1965 r., nr 20; por. KPK, kan. 281 § 1.

²¹ Por. Sobór Watykański II, Dekret o posłudze... *op. cit.*

²² Por. KPK, kan. 281 § 1.

²³ Por. P. Stanisz, *Ubezpieczenia społeczne osób duchownych*, [w:] H. Misztal (red.), *Prawo wyznaniowe III Rzeczypospolitej*, Lublin-Sandomierz 1999, s. 257-267; por. U. Jackowiak, *Ubezpieczenie społeczne duchownych*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych” 1998, nr 5, s. 6-9.

²⁴ Por. KPK, kan. 281 § 3.

W skład wynagrodzenia wchodzi: intencje mszalne, ofiary z kolędy i wypominek, wypłacone *iura stolae* i koszty wyżywienia pokryte z cumulusu *iura stolae*²⁵. Obecnie do tej składowej należy dodać pensje kapłanów-katechetów, otrzymywane z racji nauczania w szkołach. Natomiast na środki utrzymania kapłanów zaangażowanych w instytucjach kościelnych Archidiecezji, a więc poza duszpasterstwem, składają się ofiary mszalne, miesięczne pensje, zapewnienie mieszkania, ubezpieczenie w ZUS i inne świadczenia, które zawsze może przyznać Arcybiskup Wrocławski²⁶. Przyjęte zasady zobowiązują duchownego, aby w razie niewystarczalności ofiar na zabezpieczenie jego godziwego utrzymania poinformował o tym pisemnie władze Archidiecezji, za pośrednictwem i po zaopiniowaniu przez dziekana, w celu otrzymania pomocy. Sprawiedliwość wymaga również, aby kapłani z zamożniejszych parafii otoczyli troską proboszczów pracujących w parafiach ubogich. Także kapłanom chorym nie może zabraknąć środków na leczenie i inne osobiste potrzeby²⁷. Prawodawstwo partykularne szczegółowo określa podział środków pieniężnych z racji złożenia ofiar mszalnych, *iura stolae*, ofiar z kolędy i wypominek oraz inne dochody i świadczenia przysługujące duchownym w Archidiecezji Wrocławskiej. Jasność zasad w tej materii pozwala na sprawiedliwe wynagradzanie²⁸.

5. Dzieła apostołskie i dzieła miłosierdzia

Dzieła duszpasterskie i dzieła charytatywne stanowią istotną gałąź kościelnego posługiwania eklezjalnej wspólnoty. Aktualnie niemal wszystkie instytucje Kościoła katolickiego dynamicznie angażują się w ewangelizację świata i charyzmatyczne wspomaganie potrzebujących, zgodnie ze swoją naturą i celami określonymi w prawie powszechnym i partykularnym. Wskazane dzieła prowadzone w Kościołach partykularnych (diecezjach) i z ich inicjatywy, zostają ubogacone różnorodnością posługiwania i działalnością własną instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego. Nad tą działalnością własną kościelnych osób prawnych w sposób inspirujący i integrujący czuwa Caritas Polska, która jako organ centralny i ogólnokrajowy pełni tym samym różnorodne funkcje, np.: koordynujące, reprezentacyjne, operacyjne, formacyjno-informacyjne. Z tej pomocy i jakości organizowanej działalności charytatywnej mogą korzystać mniejsze ośrodki i organizacje. Natomiast Caritas diecezjalna zawsze stanowi odrębny, autonomiczny podmiot prawa kościelnego i cywilnego, działa w oparciu o własny statut. Przewodniczy z urzędu biskup diecezjalny, w imieniu którego działalność

²⁵ Por. *Zasady wynagradzania osób oraz finansowania urzędów i instytucji kościelnych w Archidiecezji Wrocławskiej*, [w:] *Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991*, Wrocław 1995, s. 414.

²⁶ *Ibidem*, s. 415.

²⁷ *Ibidem*, s. 414-415.

²⁸ *Ibidem*, s. 412-414.

nadzoruje dyrektor diecezjalny, a we współpracy szczegółową włączają się członkowie parafialnych zespołów charytatywnych i szkolnych kół Caritas²⁹.

Cele i działania Caritas w każdej diecezji to przede wszystkim: organizowanie, kierowanie i koordynowanie akcji charytatywnych w Kościele partykularnym, organizowanie i prowadzenie ośrodków pomocy medycznej oraz poradni, organizowanie własnych ośrodków (oddziałów, kół i zespołów Caritas), prowadzenie stałej formacji wiernych w zakresie działalności dobroczynnej, szkolenie pracowników charytatywnych, organizowanie akcji dobroczynnych, opieka nad osobami starszymi, chorymi, niepełnosprawnymi, matkami samotnie wychowującymi dzieci, prowadzenie ośrodków paliatywnych, prowadzenie remontów i modernizacji w posiadanych ośrodkach. Dla bliższego zobrazowania można wskazać, że *talenty Caritas Archidiecezji Wrocławskiej w 2016 roku* obejmowały: 150 000 posiłków wydanych w prowadzonych jadalniach, ponad 30 ton żywności zebranej w toku zbiórek publicznych, ponad 5 000 osób skorzystało z magazynu odzieży Caritas, 13 000 osób skorzystało z Łaźni Caritas, podarowano wiernym ponad 100 000 kg owoców i warzyw z programu Embargo, a prawie 650 pacjentów objętych było opieką Hospicjum Domowego, 1150 osób wyjechało do Łeby w ramach akcji Wyjazdowa Aktywizacja Seniorów, dzieciom w akcji „Wyprawka dla ŻACZKA” podarowano ponad 2000 tornistrów. Caritas prowadzi Dom Dziecka, Szkołę Podstawową, 2 świetlice środowiskowe, kolonie dla 400 dzieci, program stypendialny „Skrzydła”, organizuje paczki mikołajkowe. Dla chorych i seniorów niepełnosprawnych prowadzi domy opieki, rehabilitację, wypożyczalnię sprzętu rehabilitacyjnego, Zakład Opiekuńczo-Pielęgnacyjny, Hospicjum Domowe, 3 Warsztaty Terapii Zajęciowej, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy. Bezdomni i ubodzy mogą korzystać na co dzień z jadalni (Wrocław i Oława), z punktów charytatywnych, spotkań wigilijno-świętecznych, otrzymują paczki żywnościowe.

6. Podsumowanie

Na działalność społeczno-ekonomiczną Kościoła nie można patrzeć wyłącznie przez pryzmat składanych w Kościele ofiar i darów. Posługiwanie kościelne ma swoją specyfikę i utrwaloną tradycję, którą najpierw trzeba poznać, jej doświadczyć, by następnie przekonać się do mądrości kościelnego ustawodawcy, który niemal wszystkie przestrzenie posługiwania opisał przy pomocy promulgowanych norm prawnych, zawartych w V Księdze Kodeksu Prawa Kanonicznego – *Dobra doczesne Kościoła*. Normy te stanowią obligatoryjne zasady dysponowania dobrami doczesnymi i pozyskanymi środkami.

²⁹ Por. A. Mikucki, *Caritas w służbie ubogim*, Warszawa 2011, s. 143 i n.; *Informator Caritas 2003/2004*, Warszawa 2003, s. 3.